

Ryszard Kata

Uniwersytet Rzeszowski

BANKOWA OBSŁUGA ROLNICTWA W KONTEKŚCIE ZMIAN MODELU FUNKCJONOWANIA BANKOWOŚCI SPÓŁDZIELCZEJ W POLSCE

*SERVICING OF AGRICULTURE BY BANKS IN THE CONTEXT OF CHANGES THE
MODEL OF FUNCTIONING OF COOPERATIVE BANKING SECTOR IN POLAND*

Słowa kluczowe: banki spółdzielcze, spółdzielczy sektor bankowy, rolnictwo, kredyt bankowy

Key words: cooperative banks, cooperative banking sector, agriculture, bank credit

Abstrakt. Przedstawiono znaczenie kapitału w rolnictwie oraz rolę banków spółdzielczych w jego finansowaniu. Wykazano, że presja konkurencji zmuszająca banki spółdzielcze do poprawy efektywności ekonomicznej oraz nowe regulacje bankowe, tworzą konieczność przebudowy struktur organizacyjnych i modelu działania bankowości spółdzielczej w Polsce. Przedstawiono istotę tych zmian oraz dokonano analizy ich potencjalnego wpływu na finansową obsługę rolnictwa przez banki spółdzielcze.

Wstęp

Rolnictwo jest sektorem gospodarki, który wymaga stałego i stabilnego dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania, w tym do kredytu bankowego. Dla rozwoju tego sektora ważne jest, aby w jego obsłudze finansowej uczestniczyły instytucje, które znają specyfikę gospodarstw rolnych i mają wiedzę w zakresie zaspokajania potrzeb finansowych rolników. Do takich instytucji w Polsce należą banki spółdzielcze, jednak duży wzrost konkurencji na rynku bankowym w ostatnich latach, uwarunkowania makroekonomiczne oraz nowe postkryzysowe regulacje w bankowości tworzą presję na zmiany w modelu organizacyjno-biznesowym bankowości spółdzielczej. Celem opracowania było przedstawienie tych uwarunkowań oraz charakteru zmian w modelu organizacyjnym i biznesowym spółdzielczego sektora bankowego. Przedstawiono także potencjalne szanse i zagrożenia, które mogą przynieść te zmiany dla zaangażowania i efektywności banków spółdzielczych w obsłudze finansowej gospodarstw rolniczych. Wykorzystano dane statystyczne GUS, FADN-UE, NBP, Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR) oraz KNF z lat 2004-2014.

Znaczenie banków spółdzielczych w bankowej obsłudze rolnictwa

Gospodarstwo rolne jest podmiotem łączącym trzy podstawowe czynniki produkcji, mające dodatkowo pewne specyficzne cechy, występujące zwłaszcza w gospodarstwie rodzinnym. Przewaga konkurencyjna nie jest tu mierzona udziałem rynkowym, a raczej ponadprzeciętnymi wynikami świadczącymi o lepszym wykorzystaniu zasobów gospodarstwa [Sulewski 2014]. W polskim rolnictwie w 2012 roku jedynie produktywność nakładów kapitałowych była zbliżona do przeciętnej dla rolnictwa Unii Europejskiej (UE) (tab. 1). Znacznie niższa była produktywność pracy (40,1% średniej dla UE) i ziemi (77%). Warto podkreślić jednak, iż od 2004 roku, nastąpił w tym zakresie istotny postęp, tj. zbliżenie produktywności zasobów do średniej UE o około 8-10 p.p. (tab. 1). Nie byłby on możliwy bez znaczących nakładów finansowych, które napłynęły do rolników w ramach instrumentów wspólnej polityki rolnej (WPR), ale też w formie kredytów bankowych¹. Wciąż relatywnie niska efektywność polskiego rolnictwa (mierzona produktywnością zasobów) wynika z niekorzystnych relacji czynników wytwórczych, tj. przeciętnie małego obszaru użytków rolnych (UR) gospodarstw przy utrzymujących się wysokich nakładach

¹ Kredyty inwestycyjne preferencyjne udzielone w latach 2004-2013 odpowiadają 71,4% wartości inwestycji w rolnictwie.

pracy, co skutkuje niewielką skalą produkcji przeciętnego gospodarstwa i niską ekonomiczną wydajnością pracy [Ziętara, Adamski 2014]. Wzrost produktywności pracy (przez nakłady na wyposażenie techniczne) oraz produktywności ziemi (przez nakłady na środki produkcji rolnej) wymaga kapitału, który wykazuje względem ziemi i pracy nie tylko relacje substytucyjne, ale i komplementarne. Dostęp rolników do kapitału obcego z powodu niedoboru własnych funduszy jest zatem kluczowym warunkiem poprawy konkurencyjności gospodarstw rolnych oraz przyspieszenia przemian strukturalnych w rolnictwie. Oprócz kredytów bankowych i innych usług finansowania rolnicy potrzebują także dostępu do zróżnicowanych form oszczędzania i niezbędnej płynności oraz instrumentów finansowych pozwalających na redukcję ryzyka.

W Polsce stopa zadłużenia gospodarstw rolnych (zobowiązania/aktywa ogółem) wynosiła na koniec 2012 roku 7% w porównaniu do 18,9% średniej dla całej UE. Wartość tego wskaźnika w krajach o najbardziej rozwiniętym i konkurencyjnym rolnictwie, takich jak: Dania (70,1%), Francja (66,7%), Holandia (40,1%) i Niemcy (23,6%) kaže przypuszczać, iż popyt kredytowy rolników w Polsce będzie wzrastał w miarę postępujących procesów przemian strukturalnych i koncentracji zasobów w rolnictwie.

Generalnie rolnicy w Polsce coraz intensywniej korzystają z usług bankowych, zwłaszcza depozytowo-kredytowych. W latach 2004-2014 ich zadłużenie w bankach wzrosło nominalnie o 149,5%, a realnie o 95,8% (tab. 2), natomiast realny wzrost zadłużenia rolników z tytułu kredytów inwestycyjnych wyniósł 105%. Z kolei depozyty rolników w bankach wzrosły realnie o 182,8%, nominalnie zaś o 260%, a ich specyficzną cechą jest to, iż 98,8% z nich to depozyty bieżące. O skali potrzeb kredytowych rolników świadczy relacja ich depozytów do kredytów bankowych (tab. 2). W latach 2004-2014 rolnicy pożyczali w bankach przeciętnie 3-krotnie więcej środków finansowych niż lokowali w formie depozytów.

Struktura czynników wytwórczych w rolnictwie, długość i charakter cyklu produkcyjnego, ryzyko towarzyszące prowadzonej działalności i uzyskiwane dochody determinują skalę i zakres popytu rolników na usługi finansowe oraz wpływają na charakter obsługi bankowej tego sektora. Z uwagi na specyfikę gospodarstw rolniczych (m.in. łączność gospodarstwa domowego i podmiotu rolnego) i wynikające z tego problemy niepełnej i kosztownej informacji sektor ten stwarza bankom trudności w ocenie ryzyka kredytowego [Kata 2011, Soliwoda 2014]. Stosowanie rozwiązań technicznych i produktowych dostosowanych do potrzeb rolników wymaga doświadczenia i *know how* w jego obsłudze finansowej. W Polsce do banków, które specjalizują się w obsłudze rolnictwa i stanowią

Tabela 1. Relacje między czynnikami produkcji oraz ich produktywność w rolnictwie
Table 1. Relationships between the production factors and their productivity in agriculture

Wyszczególnienie Specification	Rok/ Year	Polska/ Poland	UE ogółem/ Total EU	Różnica między Polską a UE/Difference between Poland and EU [%]		
				UE-PL	UE = 100	
Powierzchnia UR [ha na 1 AWU]/ The area in hectares of UAA per 1 AWU	2004	8,6	20,4	137,2	42,2	
	2012	10,9	20,9	91,7	52,2	
Nakłady kapitałowe [euro na 1 AWU]/ Capital expenditures for 1 AWU [EUR]	2004	8 506	26 002	205,7	32,7	
	2012	13 671	33 520	145,2	40,8	
Nakłady kapitałowe [euro/ha UR]/ Capital expenditures [EUR/ha UAA]	2004	989	1277	29,1	77,4	
	2012	1 255	1602	27,6	78,3	
Produkcja rolna [euro] na/ Agricultural output [EUR] on:	1 AWU	2004	12 603	42 872	240,2	29,4
		2012	21 033	52 485	149,5	40,1
	1 ha UR/ha UAA	2004	1 465	2 105	43,7	69,6
		2012	1 931	2 508	29,9	77,0
	1 euro nakładów kapitałowych/ 1 EUR of capital expenditures	2004	1,48	1,65	11,5	89,7
		2012	1,54	1,57	1,9	98,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych FADN-UE

Source: own study based on data FADN-EU

Tabela 2. Kredyty i depozyty rolników oraz udział bankowości spółdzielczej w ich kredytowaniu
 Table 2. Credits and deposits of farmers and cooperative banking sector's share in their crediting

Stan na koniec roku/ Balance at the end of the year	Zadłużenie rolników/ <i>Indebtedness of farmers</i>		Udzielone kredyty preferencyjne inwestycyjne [mln zł]/ <i>Granted preferential investment credits [mln PLN]</i>	Depozyty rolników/ <i>Farmers deposits [mln PLN]</i> ¹	Udział w kredytowaniu rolników/ <i>Participation in crediting of farmers</i>		Kredyty rolne w portfelu kredytowym BS/ <i>Agricultural loans in credit portfolio of CB [%]</i>
	ogółem/ total	kredyty pow. roku/ <i>loans over year [%]</i>			SBS/ <i>cooperative banking sector</i>	BS/ <i>cooperative banks</i>	
	Wartość [mln zł]/ <i>value [mln PLN]</i> ¹	dynamika/ <i>dynamics [%]</i> ²					
2004	14 807	103,2	1 908	3 251	75,0	67,4	42,8
2006	18 265	122,3	2 910	7 140	73,5	66,8	45,6
2008	21 582	103,1	2 271	6 934	73,8	66,7	40,0
2010	21 690	99,9	2 380	7 489	71,7	63,5	32,8
2012	24 256	104,0	2 984	7 250	68,8	61,0	31,0
2013	26 163	107,9	2 974	8 808	67,3	60,0	29,6
2014	28 996	110,8	1 799	9 193	63,6	57,1	28,4

¹ w ujęciu realnym (ceny roku 2014)/in real terms (2014 prices)

² rok poprzedni = 100%/previous year = 100%

Źródło/Source: NBP, KNF i ARiMRNBP

trzon jego infrastruktury finansowej należą: bank BGŻ (obecnie BGŻ BNP Paribas) i banki spółdzielcze.

Udział banków spółdzielczych w zadłużeniu rolników w latach 2004-2014 kształtował się na poziomie od 67,4 do 57,1% (średnio 63,8%), a udział całego sektora bankowości spółdzielczej (SBS), tj. banków spółdzielczych i banków zrzeszających wynosił od 75 do 63,6% (średnio 71,1%). Udział ten wykazuje tendencję spadkową, głównie na skutek przepływu części rolników-kredytobiorców do banku BGŻ, który zwiększył swój udział w kredytowaniu rolnictwa z 15,5% do 20,7%. Udział SBS w depozytach rolników w latach 2010-2012 wynosił przeciętnie 84,5%, wykazując także niewielką tendencję spadkową (z 86,4 do 82,6%).

Wśród cech banków spółdzielczych, które sprzyjają ich dominującej pozycji w obsłudze finansowej gospodarstw rolniczych można wymienić [Kata 2011]:

- silne zaangażowanie w obsługę lokalnych klientów, w tym rolników, szeroką i dopasowaną do potrzeb rolników ofertę usług bankowych (pakiety usług, specjalistyczne usługi);
- dostępność placówek bankowych dla rolników (bliskość przestrzenna, duża sieć placówek na wsi) i stosowanie kultury bankowości odpowiadającej rolnikom (tradycyjna działalność bankowa, bezpośrednie relacje, proste rozwiązania, uczciwa oferta);
- stosowanie tzw. bankowości relacyjnej, uwzględnianie w decyzji kredytowej zabezpieczenia reputacyjnego oraz niestandardowych (miękkich) informacji o kliencie;
- niezależność banków, samodzielność decyzyjna oddziałów, szybkość i elastyczność decyzji, łatwość dopasowania się do lokalnych potrzeb i niszy rynkowych;
- duże doświadczenie i *know how* w finansowej obsłudze rolnictwa, znajomość specyfiki finansów rodzinnego gospodarstwa rolnego i mentalności rolników jako zarządzających;
- spółdzielcza forma organizacyjno-prawna determinująca logikę spółdzielczą, współwłasność banku przez rolników.

Przekształcenia bankowości spółdzielczej a finansowa obsługa rolnictwa

Na koniec 2014 roku sektor bankowości spółdzielczej w Polsce tworzyło 565 banków spółdzielczych (BS) oraz dwa banki zrzeszające. W SGB-Banku SA w Poznaniu zrzeszonych było 204 BS, a w BPS SA w Warszawie 360 BS. SBS miał prawie 1/3 wszystkich placówek bankowych w kraju i zatrudniał 1/5 ogółu pracowników, natomiast jego udział w depozytach klientów wynosił 10,0%, w kredytach dla klientów 7,9%, w aktywach sektora bankowego 8,9%, a w funduszach własnych 8,6%. Luka pomiędzy potencjałem dystrybucyjnym, a także ekonomicznym i społecznym sektora BS a jego udziałem w systemie bankowym jest rezultatem niższej efektywności ekonomicznej BS w porównaniu do banków komercyjnych (BK), która szczególnie w latach 2012-2014 uległa pogorszeniu (tab. 3). Na problemy sektora BS w tym zakresie składały się:

- kurcząca się przestrzeń dochodowa BS, której symptomem jest znaczący spadek marży odsetkowej i zawężenie spreadu pomiędzy BS i BK (do 0,9 p.p.) oraz wciąż znacząco wyższe koszty działania BS (wsk. C/I) w porównaniu do BK (niższa efektywność kosztowa);
- obniżająca się sukcesywnie rentowność aktywów oraz kapitałów własnych;
- pogorszenie wyników ekonomicznych banków zrzeszających (zwłaszcza BPS S.A.);
- utrzymująca się od lat duża nadwyżka depozytów nad kredytami sektora niefinansowego (w 2014 roku tylko 70,2% depozytów klientów zostało zamienione na kredyty); wskazuje to na niewystarczającą aktywność BS na lokalnych rynkach finansowych, niski popyt na kredyty na tych rynkach, a także na brak zorganizowanego mechanizmu dystrybucji depozytów i ich transformacji na kredyty wewnątrz zrzeszeń;
- wzrost ryzyka działalności kredytowej spowodowany ekspansją BS na rynki miejskie oraz wzrostem udziału przedsiębiorstw w ich portfelu kredytowym; w efekcie odsetek kredytów zagrożonych w BS zbliża się do poziomu notowanego w BK;
- niska efektywność zatrudnienia, wyrażona wolumenem aktywów ogółem, kredytów sektora niefinansowego, wyniku z działalności bankowej oraz zysku netto w relacji na zatrudnionego (w BK wielkości te są 3-4-krotnie wyższe).

Dotychczasowy model organizacyjno-biznesowy bankowości spółdzielczej tworzy także określone problemy strukturalne sektora, takie jak:

- postępujące rozwarstwienie sektora (małe banki rozwijają się znacznie wolniej niż duże BS, o aktywach powyżej 200 mln zł); utrudnia to wprowadzanie jednakowych (w zrzeszeniu) rozwiązań produktowych, organizacyjnych i informatycznych; różnice potencjału ekonomicznego tworzą także różnice interesów między bankami w zrzeszeniu;
- konkurencja wewnątrz spółdzielczego sektora bankowego (pomiędzy BS i między zrzeszeniami), co osłabia spójność sektora i jego pozycję konkurencyjną;
- niepełne wykorzystanie banków zrzeszających jako integratorów zrzeszenia oraz w niektórych obszarach jako *back office* banków lokalnych.

Tabela 3. Wskaźniki efektywności ekonomicznej banków w latach 2004-2014

Table 3. Economic efficiency indicators of banks in 2004-2014

Lata Years	Marża odsetkowa/ Margin interest		Wskaźnik C/I/Cost to income ratio		ROA		ROE		Wsk. kredytów zagrożonych/ Irregular loans ratio	
	BS	BK	BS	BK	BS	BK	BS	BK	BS	BK
	%									
2004	5,9	3,1	71,6	64,6	1,8	1,4	18,3	17,1	5,5	15,6
2006	4,8	3,3	72,9	57,4	1,4	1,8	14,5	23,1	4,0	7,6
2008	5,2	3,1	66,0	53,1	1,7	1,6	19,3	21,2	2,8	5,2
2010	4,4	3,2	69,3	50,6	1,1	1,1	10,5	10,2	5,3	8,8
2012	4,6	3,1	65,8	49,2	1,2	1,2	11,2	11,2	6,3	8,5
2013	3,7	2,8	70,8	50,9	0,8	1,1	7,8	10,2	6,5	8,7
2014	3,4	2,5	68,9	48,8	0,8	1,1	7,5	10,3	7,0	8,1

Źródło/Source: NBP, KNF

Nasilająca się konkurencja na rynku bankowym tworzy ciągłą presję do podnoszenia efektywności ekonomiczno-finansowej i wzmocnienia pozycji konkurencyjnej banków. Powoduje to, że niektóre BS przyjmują praktyki (zasady działania, sposoby obsługi klientów) od BK, upodabniając się tym samym do tych banków, czemu sprzyja także ekspansja wielu BS na rynek miejski. Częściowo to przejmowanie sposobów i logiki działania BK jest determinowane przez regulacje i praktyki działania nadzorcy bankowego. Wyrazem tego są wypowiedzi nadzorców podkreślające, że BS jest przede wszystkim bankiem, a dopiero później spółdzielnią [Ławrynowicz 2014]. Przyczynia się do tego także brak uwzględniania zasady proporcjonalności w uijnych i krajowych regulacjach bankowych, stanowiącej, że wszystkie standardy i wymogi powinny być dostosowane do charakteru, skali działania i stopnia złożoności objętych nimi instytucji. Zasada ta nie jest dostatecznie respektowana w nowych postkryzysowych regulacjach, m.in. pakiecie CRDIV/CRR² [Kasiewicz i in. 2014]. Regulacje, które w ostatnim czasie weszły w życie lub w niedalekiej przyszłości będą obowiązywać, dotyczą przede wszystkim nowych wymogów kapitałowych i płynnościowych dla banków, a także wymogów sprawozdawczych i różnego rodzaju nowych obciążeń dla banków (np. składki do BFG na tzw. fundusz *resolution*).

Przekształcenia w sektorze BS, które miały miejsce od początku transformacji systemowej w Polsce, były zawsze efektem poszukiwania dynamicznej równowagi między logiką regulacyjną i komercyjną (rynkową) a logiką spółdzielczą, wynikającą ze spółdzielczej formy prawnej, tradycji i misji bankowości spółdzielczej (tab. 4). Nowe uwarunkowania, które ukształtowały się po kryzysie finansowym w latach 2008-2009 dotyczą zarówno sfery regulacji bankowych, jak i sfery rynkowej, w tym makroekonomicznej (wzrost konkurencji, procesy koncentracji na rynku, niskie stopy procentowe). Tworzą one silną presję na zmiany dotychczasowego modelu funkcjonowania całego SBS, jak i zmiany w działalności banków.

Sprostanie nowym wymogom regulacyjnym (CRD IV/CRR) wiązać się będzie ze zmianami instytucjonalnymi w ramach sektora BS, zwiększającymi zakres współdziałania (integracji), a w niektórych obszarach (płynność finansowa) konsolidacji między bankami wewnątrz zrzeszeń. W pierwszej kolejności wyzwaniem będzie wypełnienie normy płynności krótkoterminowej LCR, która zobowiązuje banki do utrzymywania wysokiej jakości aktywów płynnych³. Banki mogą tę normę wypełnić samodzielnie, co będzie bardzo trudne dla wielu z nich, albo stworzyć grupę płynnościową, która zwolni je z obowiązku utrzymania wskaźnika LCR na poziomie indywidualnym na rzecz jego wypełnienia na poziomie skonsolidowanym. W dalszej kolejności wyzwaniem będzie wypełnienie normy płynności długoterminowej NSFR⁴ oraz podwyższonych wymogów kapitałowych.

Najprawdopodobniej dalszy rozwój sektora będzie realizowany w oparciu o model tzw. systemu ochrony instytucjonalnej (IPS)⁵. Polega on na tym, że banki spółdzielcze i bank zrzeszający tworzą skonsolidowaną grupę płynnościową (z punktu widzenia płynności traktowane są jak jeden organizm finansowy). Wymaga to wzajemnych gwarancji płynności i wypłacalności (stworzenia wspólnego funduszu płynnościowego i funduszu gwarancyjnego), wspólnego systemu kontroli i zarządzania ryzykiem, agregowania sprawozdań finansowych, wyeliminowania sztucznego zwiększania funduszy własnych. IPS daje bankom m.in. możliwość wyliczenia współczynnika LCR na poziomie grupy oraz obniżenia do zera wagi ryzyka dla należności wzajemnych. Po drugiej stronie są koszty związane m.in. z pokryciem ww. funduszy oraz tworzeniem organów IPS, nieuniknione jest też ograniczenie autonomii BS.

Zdaniem Pruskiego [2013] potrzebna jest rewizja dotychczasowego modelu działania SBS, przede wszystkim w kierunku silniejszej integracji BS z bankami zrzeszającymi. Zmiany nie

² Dyrektywa PE i Rady 2013/36/UE w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi (CRD IV) oraz Rozporządzenie PE i Rady nr 575/2013 w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (CRR). Przepisy tych regulacji będą ujęte w nowelizacji Ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających [Dz.U. z 2014 r. poz. 109], której projekt został przyjęty przez Rząd 27 stycznia 2015 r.

³ LCR – ma pozwolić na pokrycie przewidywanego odpływu środków w sytuacji kryzysowej w ciągu 30 dni.

⁴ NSFR – ma zapewnić płynność banku w horyzoncie powyżej 1 roku. Norma ta ma obowiązywać od 2018 roku.

⁵ Wymogi formalne systemu ochrony instytucjonalnej (IPS) określono w art. 108 ust. 7 CRR.

Tabela 4. Czynniki i siły kreujące model funkcjonowania bankowości spółdzielczej w Polsce
 Table 4. Factors and strength which create model of functioning cooperative banking in Poland

Wyszczególnienie/ <i>Specification</i>	Uwarunkowania regulacyjne/ <i>Regulatory factors</i>	Uwarunkowania rynkowe/ <i>Market factors</i>	Logika spółdzielcza/ <i>Cooperative logic</i>
Normy i motywacje ekonomiczne/ <i>Norms, economic motivation</i>	Przynależność do systemu finansowego, stabilność finansowa/ <i>Belonging to the financial system, financial stability</i>	Bankowość jako biznes kierujący się kryterium zysku/ <i>Banking as a business guided by the criterion of profit</i>	Działalność biznesowa służąca rozwojowi lokalnemu/ <i>Business activities supporting local development</i>
Cel/ <i>Target</i>	Stabilność i bezpieczeństwo biznesu/ <i>Stability and safety of business</i>	Maksymalizacja zysku/ <i>Profit maximization</i>	Rentowność przez zaspokajanie lokalnych potrzeb finansowych/ <i>Profitability by meeting the local financial needs</i>
Sposób realizacji celu/ <i>Way of realization of target</i>	Mechanizmy kontroli ryzyka, system ochrony instytucjonalnej (IPS)/ <i>Risk control mechanisms, Institutional Protection Scheme</i>	Zbudowanie przewagi konkurencyjnej, wzrost efektywności/ <i>Building a competitive advantage, increase in efficiency</i>	Bankowość lokalna i relacyjna/ <i>Local banking and relationship banking</i>
Istota przewagi konkurencyjnej/ <i>Being a competitive advantage</i>	Utrzymywanie stabilności finansowej/ <i>Maintaining financial stability</i>	Efektywność (kosztowa, produktowa, cenowa) i innowacje/ <i>Efficiency (cost, product, pricing) and innovation</i>	Spółeczna odpowiedzialność biznesu (CSR), ekonomia społeczna/ <i>CSR, social economy</i>
Przesłanki integracji/ <i>Reasons of sector integration</i>	Regulacyjne - budowanie grupy płynnościowej/ <i>Regulatory - building of liquidity group</i>	Rynkowe – budowanie silnej grupy bankowej/ <i>Commercial - building a strong banking group</i>	Ograniczenie kosztów, efekty synergii/ <i>Reducing costs, effects synergies</i>
Strategia/ <i>The strategy</i>	Zminimalizować ryzyko kryzysu/ <i>Minimize the risk of crisis</i>	Zwiększyć efektywność, udział w rynku/ <i>Increase efficiency, market share</i>	Wzrost biznesu przez powiększanie dobrobytu społecznego/ <i>Business growth by expanding social welfare</i>
Rola kapitału/ <i>The role of capital</i>	Fundament bezpieczeństwa/ <i>The foundation of security</i>	Zwrot z inwestycji/ <i>Return on investment</i>	Środek świadczenia usług/ <i>Basis for provision of services</i>
Rola czasu/ <i>The role of time</i>	Horyzont bezpieczeństwa/ <i>Security horizon</i>	Ramy stopy zwrotu z inwestycji/ <i>The frame rate of return on investment</i>	Element budowania relacji z klientem/ <i>Element for creating a customer relationships</i>
Relacje z klientem/ <i>Customer relations</i>	Ocena ryzyka/ <i>Risk assessment</i>	Stopa zwrotu z transakcji/ <i>Rate of return from the transaction</i>	Zaufanie, zysk z długotrwałych relacji/ <i>Trust, profit from long-term relationships</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Ławrynowicz 2014]

Source: own study based on [Ławrynowicz 2014]

powinny być podyktowane jedynie koniecznością wypełnienia norm regulacyjnych, ale powinny tworzyć podstawy do zwiększenia efektywności ekonomicznej sektora. Przyszły model organizacyjno-biznesowy bankowości spółdzielczej powinien zapewnić:

- wypełnienie przez banki spółdzielcze i zrzeszające norm ostrożnościowych wynikających z regulacji CRD IV/CRR oraz bezpieczeństwo funkcjonowania banków;
- efektywne zagospodarowanie nadwyżek środków pieniężnych z działalności depozytowej BS przez ich transfer wewnątrz zrzeszenia i wspólne inwestycje;
- integrację oferty produktowej, sfery informatycznej (ujednoczenie systemów, wspólne inwestycje w sferze IT) oraz sieci dystrybucyjnej, wspólny outsourcing wybranych usług lub wspólne zakupy, a przez to obniżenie kosztów działania banków;
- ujednoczenie metod i systemów zarządzania ryzykiem wewnątrz zrzeszenia;
- konsolidację w zakresie zarządzania płynnością w obrębie grupy (zrzeszenia).

Utworzenie IPS stanowić będzie istotną rekonstrukcję dotychczasowego modelu organizacyjnego, ale także biznesowego sektora BS w Polsce. Sukces nowego modelu uzależniony będzie m.in. od tego, jak wewnętrzne rozwiązania uwzględniać będą interesy i specyfikę wszystkich członków systemu, tj. zarówno najsilniejszych kapitałowo i płynnościowo banków, małych BS i banku zrzeszającego. System będzie także skuteczny pod warunkiem, że wszyscy jego członkowie będą ponosić konsekwencje swoich działań i podejmowanego ryzyka, czyli gdy nie pozwoli on na występowanie pokusy nadużycia ze strony jego uczestników.

Interesujące jest także to, jak nadchodzące zmiany mogą oddziaływać na finansową obsługę rolnictwa przez banki spółdzielcze. W tym kontekście można sformułować jedynie pewne przypuszczenia, wsparte obserwacją dotychczasowych trendów występujących na rynku bankowym i w bankowości spółdzielczej. Za czynniki, które mogą obniżyć zaangażowanie banków w finansowanie rolnictwa i ich efektywność w tym zakresie można uznać:

- 1) potencjalne ograniczenie autonomii i elastyczności działania BS, m.in. przez ujednoczenie procedur i metod oceny ryzyka oraz oferty produktowej;
- 2) nacisk na wzrost efektywności ekonomicznej i dochodowości banków, m.in. przez osiągnięcie efektów skali (czemu sprzyja też ograniczenie zasady terytorialności); tworzy to presję do odchodzenia od bankowości relacyjnej i obsługi mniej dochodowych klientów z środowisk lokalnych, na rzecz większego zaangażowania w finansowanie klientów dających większe zyski z transakcji, ale też bardziej ryzykownych (np. biznesu „miejskiego”)⁶, skłania także BS do przyjmowania praktyk biznesowych od banków komercyjnych;
- 3) nowe regulacje (CRR, nowelizacja ustawy o BS) przyznają BS prawo do ograniczenia lub odmowy zwrotu wpłat na udziały członkowskie; brak takiego dostosowania spowoduje, że kapitał udziałowy nie będzie zaliczany do kapitału podstawowego Tier I, w konsekwencji może to powodować rozluźnienie więzi między BS a lokalną społecznością, w tym rolnikami-udziałowcami banków oraz presję na maksymalizację zysku (tym samym wzrost ryzyka), jako źródło powiększania kapitałów.

Z kolei szanse związane z tworzeniem nowego modelu w kontekście bankowej obsługi rolnictwa można ująć w następujących tezach:

- 1) aby nowy model oparty na IPS funkcjonował właściwie powinien premiować tych jego uczestników, którzy generują relatywnie niskie ryzyko; portfel kredytowy rolników należy od lat do najlepszych pod względem jakościowym, a zatem większe zaangażowanie w kredytowanie rolnictwa powinno być w interesie banków, gdyż obniża ich ogólne ryzyko;
- 2) zmiany, które mogą w efekcie prowadzić do zmniejszenia kosztów usług bankowych, w tym kosztów transakcyjnych, zmniejszenia asymetrii informacyjnej, poprawy stabilności finansowej banków i lepszej alokacji środków finansowych wewnątrz zrzeszeń, powinny sprzyjać umocnieniu roli banków spółdzielczych w sferze obsługi finansowej rolnictwa.

⁶ W 2014 roku BS o sumie bilansowej > 500 mln zł miały w portfelu kredytowym 65% kredytów przedsiębiorstw i przedsiębiorców indywidualnych i tylko 13% rolników, z kolei mniejsze BS odpowiednio 36 i 33%. Jednocześnie wskaźnik kredytów zagrożonych rolników w pierwszej grupie wynosił 3,5%, a w drugiej 1,5%.

Niektóre ze wymienionych szans niejako znoszą się ze wskazanymi zagrożeniami. Dotyczy to wpływu zmian instytucjonalnych na podejście banków do ryzyka, a także zachowanie bankowości relacyjnej oraz lokalności jako kluczowych cech BS. Konkretnie rozwiązania prawne oraz praktyka przesądzi o tym jak nowy model organizacyjno-biznesowy sektora BS będzie wpływał na jego rolę w finansowej obsłudze rolnictwa.

Podsumowanie

Założeniem nowego modelu organizacyjno-biznesowego bankowości spółdzielczej, w oparciu o IPS, będzie wypełnienie norm nadzorczych, zwiększenie bezpieczeństwa finansowego banków oraz podniesienie efektywności ich działania. W kontekście bankowej obsługi gospodarstw rolniczych, kluczowe jest, aby zmiany nie spowodowały erozji tych cech banków spółdzielczych, które wyróżniają je spośród innych pośredników finansowych i decydują także o ich zaangażowaniu oraz wysokiej efektywności w finansowaniu rolnictwa. Chodzi przede wszystkim o silne osadzenie banków w lokalnej strukturze społeczno-gospodarczej, prowadzenie bankowości relacyjnej, realizowanie paradygmatu, że „pieniądz lokalny służy lokalnej gospodarce”. Ważne będzie także zachowanie względnie dużej autonomii banków spółdzielczych, unikanie nadmiernej unifikacji i standaryzacji usług, komputeryzacji metod oceny zdolności kredytowej klientów, utrzymanie elastyczności oferty, uwzględniającej specyfikę gospodarstw rolnych. Oznacza to zachowanie trochę odmiennej niż w bankach komercyjnych kultury bankowości, w której ważną rolę odgrywa logika spółdzielcza. Jej istotą jest budowanie wspólnoty, długotrwałe relacje, zaufanie oparte na odpowiedzialnym kredytowaniu i uczciwej ofercie usług, dopasowanej do potrzeb klientów.

Literatura

- Dyrektiva PE i Rady 2013/36/UE w sprawie warunków dopuszczenia instytucji kredytowych do działalności oraz nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi i firmami inwestycyjnymi (CRD IV).
- Kasiewicz S., Kurkliński L., Szpringer W. 2014: *Zasada proporcjonalności. Przełom w ocenie regulacji*, WIB, Warszawa.
- Kata R. 2011: *Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Ławrynowicz M. 2014: *Logika bezpieczeństwa w spółdzielczym sektorze bankowym*, Bezpieczny Bank, nr 3(56), 137-163.
- Pruski J. 2013: *Model biznesowy banków spółdzielczych na tle nowych wymogów regulacyjnych*, VI Forum Liderów Banków Spółdzielczych, ZBP, Warszawa.
- Rozporządzenie PE i Rady nr 575/2013 w sprawie wymogów ostrożnościowych dla instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (CRR)*
- Soliwoda M. 2014: *Finanse rolnictwa wobec współczesnych wyzwań gospodarczych i społecznych – perspektywy rozwoju*, Zag. Ekon. Rol., nr 4 (341), 68-86.
- Sulewski P. 2014: *Awersja ryzyka a dochodowość czynników wytwórczych w gospodarstwach rolnych – ujęcie teoretyczne i empiryczne*, Zag. Ekon. Rol., nr 4 (341), 87-105.
- Ustawa z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających*, Dz.U. z 2014 r. poz. 109.
- Ziętara W., Adamski M. 2014: *Skala produkcji, efektywność i konkurencyjność polskich gospodarstw wyspecjalizowanych w produkcji mleka*, Zag. Ekon. Rol., nr 1, 947-115.

Summary

In the article was presented importance of capital in agriculture and the role of cooperative banks in its funding. It has been shown that competitive pressure, forcing cooperative banks to improve economic efficiency and new banking regulations, create the need to reconstruction organizational structure and operating model of cooperative banking in Poland. The paper presents the essence of these changes and analysis their potential impact on the financial servicing of agriculture by cooperative banks.

Adres do korespondencji
dr hab. prof. UR Ryszard Kata
Uniwersytet Rzeszowski, Wydział Ekonomii
ul. M. Œwiklińskiej 2, 35-601 Rzeszów, e-mail rdkata@univ.rzeszow.pl